

Osobní zodpovědnost

Král do boje táh
do veliké dálky
a s ním do té války
jel na mezku klaun
Než hledí si stáh
tak z výrazu tváře
bys nepoznal lháře
co zakrývá strach

(Karel Kryl, Král a klaun, 1969)

Před necelým rokem začala ruská invaze na Ukrajinu. Do dnes si pamatuji, jak jsem se ráno zhrozila titulku v televizi, vysílaného za doprovodu záběrů ruských tanků. Všichni jsme měli a máme strach. Proto každý z nás potřebuje mít místo, kde se cítí bezpečně, bez pocitu ohrožení. Světem však otřásá jedna krize za druhou a našich jistot začíná ubývat. Bezpečí totiž není samozřejmost. A ať už si to uvědomujeme nebo ne, jsme nuceni za něj platit. My lidé, lidská společenství i národy, my všichni. Jakou cenu jsme ale ochotni zaplatit? Jsme připraveni k obětování svého pohodlí a svých jistot za bezpečí druhých? Jsou pro nás autority zárukou jistoty? Kdo nám zaručí, že se k totalitě nepřikloníme i my?

Jedinci žijící v totalitních systémech jako komunismus či nacismus musí za bezpečí obětovat, jednu ze základních hodnot, na níž je prakticky postavena Všeobecná deklarace lidských práv, svobodu. Většina lidí ve druhé světové válce i v totalitním Československu byla v tuto chvíli zbavena všech nadějí a jen se skloněnou hlavou složili zbraně. Báli se o sebe a o své blízké, v tu chvíli neřešili, jakou cenu za svobodu platí. Vyčítám to těm lidem? Ne, zcela jistě ne. Život v totalitě znám jen z vyprávění a popravdě je to pro mě jen těžko představitelné. Asi bych se lehce nerozhodla pro jednu či druhou cestu. Je to totiž o odvaze, a nikdo si není jistý, zda je dostatečně silný a odvážný, zda se rozhodne tak, či onak. Obvyčejní lidé se mohou pro svá rozhodnutí stát hrdiny a ti, co stavěli na odív svou morální čistotu naopak zrádci a vrahy.

Teď se přesuňme do dnešní doby. Žijeme ve 21. století, autoritářské režimy jsou v čele velmocí jako Rusko, Čína nebo Severní Korea a jsme svědky ozbrojené agrese na suverénní stát. Je tedy na nás, abychom naslouchali poučením, která nám skýtá historie a neudělali opět stejné chyby. Pokud se však z těchto chyb chceme poučit, musíme chápat situaci a důvody; proč se lidé rozhodli právě takto. Proč jsme jen ochotni dávat dobrovolně svou svobodu autoritám, jež nám slibují bezpečí a bezstarostný život? Není tou hlavní podstatou lidské existence objevovat a nést odpovědnost za každý svůj čin?

Po začátku války jsem na Hlavním nádraží s tátou a s kamarádkou pomáhala ukrajinským uprchlíkům, tam jsem si uvědomila jednu zcela zásadní věc. Viděla jsem tolik lidí, kterým válka ublížila. Někteří seděli zabalení v dekách na lavičkách a čekali na autobus, jiní nevěděli, kam mají jít a co s nimi bude. Cožpak jim všem mohu sama pomoci?

Právě v dobách krizí si uvědomíme, jak malá a křehká je naše role ve světě. Začneme pochybovat o svých schopnostech, zda dovedeme sami, bez pomoci druhých, bez autority, která by nám určovala, kam šlápnout, dosáhnout svého cíle. V bezmoci a strachu se přidáváme k totalitním režimům, které nám nabízí jistotu výměnou za možnost volby. Ano, je to potom velmi snadné. Zodpovědnost svých činů jsme totiž položili do rukou jiných, už nejsme obtíženi povinnostmi své činy hájit. Už se neoslovujeme nepohodlným „já“, od této chvíle jsme to „my“. Jak napsal Karel Čapek v Kritice slov: „Slovo „my“ má svůj defekt. Je pohodlné a nezávazné.“ (...) „Já“ je slovo praktické, zavazující a činné; je nekonečně skromnější než „my“, je znepokojivé a těžké; „já“ je zároveň slovo svědomí i slovo činu.“

Pokud tedy necháme za sebe rozhodovat jiné možná bude mít méně starostí, možná budeme ochráněni před nebezpečím a nejistotou, avšak nikdy se nepodíváme na sebe jako jedince, nic nedokážeme sami za sebe. Každý náš úspěch si budou, asi vlastně po právu, přivlastňovat druzí. Když se rozhodneme jednat samostatně a stát se původcem svých názorů, bude to těžká cesta plná překážek a strachu. Chceme-li se totiž rozhodovat o všech svých krocích a prosazovat hodnoty nám blízké, nakládáme na sebe břemeno odpovědnosti a uvádíme se do neustálé nejistoty. Budeme ale obdařeni schopností vnímat svět svou jedinečnou optikou.

Na otázku, jakou cenu jsme ochotni za jistotu a bezpečí dát, si tak musí odpovědět každý sám. Neexistuje maximální cena, o tom, co jsme ochotni obětovat, rozhodujeme sami. Je na nás abychom si vybrali, jakým životem chceme žít, a zda je pro nás důležitější bezpečí nebo svoboda. Nikdo nám naše rozhodnutí vyčítat nemůže. Jak ale víme z historie, tak bez lidí, kteří si vybrali boj za svobodu, bychom jen těžko žili v demokracii.

Prosím teď vás, obyvatelé této planety, najděte v sobě odvahu. Nestůjte stranou.